

บทที่ ๓

พระคณของพระพุทธศาสนาที่มีต่อลัทธิครุทั้ง ๖

ในการศึกษาพระคณของพระพุทธศาสนาที่มีต่อลัทธิครุทั้ง ๖ นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์พระคณของพระพุทธศาสนาที่มีต่อลัทธิครุทั้ง ๖ ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าซึ่งพระพุทธองค์ทรงตอบประเด็นปัญหาข้อสงสัยในสนทนากับลัทธิครุทั้ง ๖ ด้วยการให้เหตุผลหรือข้อโต้แย้งจนทำให้มองเห็นความผิดพลาดของหลักคำสอนของลัทธิครุทั้ง ๖ จึงเป็นพระคณของพระพุทธศาสนาที่มีต่อลัทธิครุทั้ง ๖ ตามลำดับดังนี้

๓.๑ พระคณทั่วไปของพระพุทธศาสนา

พระคณต่างๆในทางพุทธศาสนานั้นปรากฏทั่วไปในคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ของศาสนาพุทธ ที่รวบรวมหลักธรรมคำสอนและพระคณที่สร้างให้เกิดความเห็น ความเชื่อ ครอบคลุมทั้งระบบความคิดทางปรัชญา ค่านิยม อุดมการณ์ ลัทธิ ทฤษฎีและแนวพระคณในการมองโลกและชีวิต ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า ทิฐิ^๑ ซึ่งหากจะกล่าวโดยทั่วไปแล้วทิฐิในทางพุทธศาสนาแบ่งออกได้ ถึง ๖๒ ประการซึ่งล้วนเป็นพระคณแนวคิดหรืออุดมการณ์ที่สำคัญ เพราะอาจชักนำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าไปในทางที่ถูกต้องดีงามที่เรียกว่า สัมมาทิฐิ โดยมีผลคือความสุขและทำให้เข้าถึงสัจจะอันสูงสุดทางศาสนาได้ หรืออาจชักนำไปสู่ความต่ำทรามเกิดเป็นมิจฉาทิฐิ ได้รับผลคือความทุกข์ ตลอดจนทำให้ห่างจากสัจจะอันสูงสุดของศาสนาได้ ในการเกิดสัมมาทิฐิและมิจฉาทิฐินั้นในทางพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงกล่าวไว้ในวาทสูตรอย่างน่าสนใจว่า

“เมื่ออะไรมีอยู่เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตกเป็นของตั้งอยู่มั่นคงจุสเสาระเนียด? คือเมื่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพราะยึดมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทิฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนั้น”

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา? เมื่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่น ยึดมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทิฐิจึงเกิดขึ้น”^๓

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๗๓๕.

^๒ สง. (ไทย) ๑๗/ ๔๑๗-๔๑๘/ ๒๑๑-๒๑๔)

^๓ สง. (ไทย) ๑๗// ๔๑๑-๔๑๒/ ๒๑๕-๒๑๗

เห็นได้ว่า เหตุที่ทำให้เกิดพระคณเกิดทฤษฎีในทางพุทธศาสนานั้นเริ่มจากความยึดมั่นถือมั่นถือนั่นเอง ในพรหมชาลสูตรพระพุทธเจ้า นี้ได้ทรงแบ่งจำแนกทฤษฎีในพระคณทางพุทธศาสนาออกเป็น ๖๒ ทฤษฎี โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือ

๑. ปุพพัตถกัปิกทฤษฎี คือ ความเห็นตามชั้นส่วนอดีตมี ๑๘ ทฤษฎีแบ่งออกเป็น ๕ หมวด คือ^๔

๑) สัสสตทฤษฎี ๔ คือ เห็นว่าโลกเที่ยง, เป็นอัตตา

๑. ระลึกชาติในอดีตเห็นหลังได้

๒. ระลึกถึงชั้นที่เคยอยู่อาศัยในกาลก่อนได้ ๑ - ๒ กัป

๓. ระลึกถึงชั้นที่เคยอยู่อาศัยในกาลก่อนได้ ๑๐ - ๒๐ กัปไปได้อีก

๔. เชื่อมั่นว่าจุติแล้ว ถือปฏิสนธิใหม่ เที่ยงแท้อยู่อย่างนี้ตลอดไป

๒) เอกัจจสัสตติทฤษฎี ๔ คือ เห็นว่าบางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง

๑. เมื่อโลกพิณาส สัตว์ไปเกิดในอภัสสรพรหม พอโลกเจริญขึ้นก็กลับจุติมา เกิดในโลกนี้ใหม่ วิมานพรหมกว้าง

๒. พวกเทวดาชื่อจิหทาปโทสีกะเท่านั้นจุติ พวกอื่นไม่จุติ

๓. พวกเทวดาชื่อโนปโทสีกะ คอยเพ่งโทษกันและกันแล้วจึงจุติ

๔. อัตตา เป็นของไม่เที่ยง แต่จิตหรือวิญญาณเป็นของเที่ยงคงทน

๓) อันตานั้นตติทฤษฎี ๔ คือ เห็นว่าโลกมีที่ สุดและหาที่ สุดมิได้

๑. โลกมีที่ สุด

๒. โลกไม่มีที่ สุด หาที่ สุดรอบมิได้

๓. โลกมีที่ สุด และหาที่ สุดมิได้

๔. โลกด้านบนมีที่ สุด ด้านขวางหาที่ สุดมิได้

๔) อมราวิกเขปิกทฤษฎี ๔ คือ เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างดั้นได้ ไม่ตายตัว

๑. ไม่รู้ชัดว่า โลกเป็นกุศลหรืออกุศล จึงไม่กล่าวพยากรณ์

๒. ความพอใจ ความตติใจ เป็นอุปาทาน จึงไม่กล่าวพยากรณ์

๓. ได้ตอบด้วยขำขันการโต้ตอบ เมื่อตอบไม่ได้ จึงไม่กล่าวพยากรณ์

๔. โลกหน้ามีก็ไม่ใช่ ไม่มีก็ไม่ใช่ ไม่ใช่ก็ไม่ใช่ มีใช่ไม่ใช่ก็ไม่ใช่

๕) อธิจจมุปันนิกทฤษฎี ๒ คือ เห็นว่าสิ่งต่าง ๆ มีขึ้นเอง ไม่มีเหตุ

๑. พวกเทวดาชื่อ อสัณญีสัตว์จุติมาแล้วก็ระลึกชาติได้ว่า อัตตา และโลกเกิดขึ้นลอยๆ เบื้องหน้าแต่นั้นไประลึกไม่ได้

๒. สมณพราหมณ์บางพวกกล่าวว่า อัตตา และโลกเกิดขึ้นลอย ๆ

๒. อปรันตกัปิกทฤษฎี คือ ความเห็นตามชั้นส่วนอนาคตมี ๔๔ ทฤษฎีแบ่งออกเป็น ๕ หมวด คือ^๕

๑) สัณญีทฤษฎี ๑๖ คือ อัตตาที่เหนือขึ้นไปจากการตายมีสัญญา

๑. อัตตา ที่มีรูป ยั่งยืน มีสัญญา

^๔ ที.ส. (ไทย) ๙/๒๘-๖๘/๑๑-๒๘

^๕ ที.ส. (ไทย) ๙/๗๒ - ๙๙/๓๐-๓๘.

๔) อวจเนททิกฏฐิ ๗ คือเห็นว่าตายแล้วสูญ ได้แก่ ความเลิกเกิดของสัตว์

๑. อัตตาที่มีรูป บิดา มารดา ตายแล้วสูญ
๒. อัตตาอื่นที่เป็นทิพย์ มีรูปเป็นกามาวจรบริโภคนพหิงการาหารตายแล้วสูญ
๓. อัตตาอื่นที่เป็นทิพย์ มีรูปสำเร็จด้วยใจ ตายแล้วสูญ
๔. อัตตาที่เข้าถึงชั้นอากาศนัญญายตนะ มีอารมณ์ด้วยอากาศ หาทที่สุดมิได้
๕. อัตตาที่เข้าถึงชั้นวิญญูณัญญายตนะ มีอารมณ์ว่า วิญญูณหาที่สุดมิได้
๖. อัตตาที่เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะ มีอารมณ์ว่า ไม่มีอะไร
๗. อัตตาที่เข้าถึงชั้นแนวสัณญูณาสัณญายตนะ มีอารมณ์ว่าละเอียด

ประเด็น

๕) ทิฏฐิธัมมนิพพานทิกฏฐิ ๕ คือ เห็นว่านิพพานปัจจุบันเป็นธรรมดาอย่างย้งของสัตว์

๑. อัตตา นี้เอบอัม พร้งพร้อม เพลิตเพลินอยู่ด้วยกามคุณก็บรรลุนิพพาน
๒. อัตตา ที่ส่งดจากกามจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌานก็บรรลุนิพพาน
๓. อัตตา ที่บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในจิตภายในก็บรรลุนิพพาน
๔. อัตตา ที่บรรลุตติยฌาน มีอุเบกขา มีสติก็บรรลุนิพพาน
๕. อัตตา ที่บรรลุตตตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีอุเบกขา มีสติ บริสุทธีกิ

บรรลุนิพพาน

นอกจากนี้ยังปรากฏการแบ่งกลุ่มทิกฏฐิออกเป็นแนวคิดได้ ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะสุดโต่งในเชิงจริยศาสตร์ และ ลักษณะที่เป็นแนวคิดสุดโต่งในเชิงปรัชญา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้^๖

๑) ลักษณะสุดโต่งในเชิงจริยศาสตร์ อันได้แก่ทรรณะแนวคิดสุดโต่งที่นำเสนอคุณค่าหรือเป้าหมายสูงสุดของของชีวิต ซึ่งจำแนกออกเป็น ๒ แนวทาง คือ^๗

(๑) กามสุขัลลิกานุโยค คือ แนวคิดทรรณะสุดโต่งที่นำเสนอถึงความสุขสูงสุดอันเกิดจากการประกอบตนอยู่ในอารมณ์ของโลก หรือกามคุณ อันได้แก่รูป รส กลิ่น เสียง และ สัมผัสทางกาย

(๒) อัตตกิลมณานุโยค คือ “แนวคิดสุดโต่งที่นำเสนอถึงทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นอันเกิดจากการปลีกตัวจากสังคมแล้วทรมานตนให้ได้รับความลำบาก”^๘

๒) ลักษณะแนวคิดสุดโต่งเชิงอภิปรัชญา หมายถึงแนวคิดสุดโต่งที่นำเสนอในแง่ของคำตอบเกี่ยวกับความจริงแท้ของโลกเป็น ๔ คู่ได้แก่ลักษณะสุดโต่งคู่ที่ ๑ ระหว่างมี กับไม่มี

(๑) อัตถิกวาท คือ แนวคิดที่ถือว่าสิ่งทั้งหลายมีอยู่จริง

(๒) นัตถิกวาท คือ แนวคิดที่ถือว่าสิ่งทั้งหลายไม่มีจริง^๙

ลักษณะสุดโต่งคู่ที่ ๒ ระหว่างเที่ยงแท้ กับ ขาดสูญ

^๖ พระครูสังฆรักษ์อรุณ เขมจิตโต, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง ทิฏฐิ ๖๒ ในพรหมชาลสูตร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒ – ๒๓.

^๗ สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๙๑ – ๒๙๒.

^๘ ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๖๖๔/๕๒๘.

^๙ ส.น.(ไทย) ๑๙/๔๒-๔๔/๒๐-๒๑.

(๑) สัสตวาท คือ แนวคิดที่ถือว่าอัตตาและโลกเที่ยง

(๒) อุจเฉทวาท คือแนวคิดที่ถือว่าอัตตาและโลกขาดสูญ^{๑๐}

ลักษณะสุดโต่งคู่ที่ ๓ ระหว่างสุขทุกข์ตนทำเอง กับสุขทุกข์เกิดจากปัจจัยภายนอก

(๑) อัตตการวาท คือแนวคิดที่ถือว่า สุขและทุกข์ ตัวตน (เที่ยงแท้ถาวร)ตนเป็นผู้กระทำเอง

(๒) ปรการวาท คือ แนวคิดที่ถือว่าสุขทุกข์เกิดจากตัวการหรือปัจจัยภายนอก^{๑๑}

ลักษณะสุดโต่งคู่ที่ ๔ ระหว่างผู้ทำและผู้สวายเป็นคนเดียวกัน กับผู้ทำและผู้สวายไม่เกี่ยว

(๑) การกเวทกาทีเอกัตตวาท คือ แนวคิดที่ถือว่าผู้ทำและผู้สวายผลเป็นตัวการเดียวกัน

(๒) การกเวทวาทีนินวาท คือ แนวคิดที่ถือว่าผู้ทำและผู้สวายผลเป็นคนละอย่างขาดจากกัน^{๑๒}

จะเห็นว่า ทรศนะในการมองโลกและชีวิต ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า ทิฐิ ซึ่งปรากฏมี ทิฐิ มากถึง ๖๒ ประการซึ่งในพรหมชาลสูตรพระพุทเจ้าได้ทรงแบ่งจำแนกทิฐิ ๖๒ ออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือ ๑) กลุ่มปุพพัตถกัปิกทิฐิ คือกลุ่มทิฐิที่มีทรศนะในเรื่องขันธส่วนอดีต มี ๑๘ ทิฐิ แบ่งออกเป็น ๕ หมวด คือ สัสตทิฐิ ที่มีทรศนะเห็นว่าโลกเที่ยง, เป็นอัตตา ๑ เอกัจจ สัสตติทิฐิ ที่มีทรศนะเห็นว่าบางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ๑ อันตานุณตติทิฐิ ที่มีทรศนะเห็นว่าโลกมีที่สุดและหาที่สุดมิได้ ๑ อมราวิกเขปิกทิฐิ ที่มีทรศนะเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างดั้นได้ ไม่ตายตัว ๑ อธิจจมุปปนิกทิฐิ ที่มีทรศนะเห็นว่าสิ่งต่างๆ มีขึ้นเอง ไม่มีเหตุ ๑ ๒) กลุ่มอปรรตกัปิกทิฐิ ที่มีทรศนะความเห็นตามขันธส่วนอนาคตมี ๔๔ ทิฐิ แบ่งออกเป็น ๕ หมวด คือ สญญทิฐิ ที่มีทรศนะว่าอัตตาที่เหนือขึ้นไปจากการตายมีสญญา ๑ อสญญทิฐิ ที่มีทรศนะว่าอัตตาที่เหนือขึ้นไปจากการตายไม่มีสญญา ๑ เนวสญญินาสญญทิฐิ ที่มีทรศนะว่าอัตตาที่เหนือการตายมีสญญาที่ไม่ใช่ ไม่มีสญญาก็ไม่ใช่ ๑ อุจเฉททิฐิ ที่มีทรศนะเห็นว่าตายแล้วสูญ ได้แก่ ความเลิกละทิ้งของสัตว์ ๑ ทิฐิธัมม นิพพานทิฐิ ที่มีทรศนะเห็นว่านิพพานปัจจุบันเป็นธรรมดาอย่างยั่งยืน ของสัตว์ นอกจากนี้ยังปรากฏการ จำแนกทิฐิในลักษณะที่เป็นแนวคิดเชิงจริยศาสตร์ ออกเป็น ๒ แนวทาง คือ กามสุขัลลิกานุโยค อตถกิลมณานุโยค และการแบ่งทิฐิตามแนวคิดเชิงปรัชญา แบ่งออกได้ ๔ คู่ คือ อัตถิกวาทและ นัตถิกวาท, สัสตวาทและ อุจเฉทวาท,อัตตการวาทและปรการวาท,การกเวทกาทีเอกัตตวาทและการกเวทวาทีนินวาท นั่นเอง

๓.๒ ทรศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อลัทธิครูทั้ง ๖

๓.๒.๑ ทรศนะของพุทธศาสนาต่อลัทธิปุณณะ กัสสปะ

ลัทธิของครูปุณณะกัสสปะ ถือเป็นเจ้าลัทธิเก่าแก่ผู้หนึ่ง มีความเห็นว่าวิญญูณเป็นสิ่งไร้กัมมันตภาพเป็นสิ่งเที่ยงแท้ถาวร ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ร่างกายนี้เองเป็นเจ้าของพฤติกรรม

^{๑๐} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๗๖/๙๒.

^{๑๑} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๕๔-๕๕/๒๖-๒๘.

^{๑๒} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๒๙-๑๓๓/๗๒-๗๔.

วิญญูญาณไม่เกี่ยวข้องกับกรรมดีกรรมชั่วที่ร่างกายทำ แต่ร่างกายก็เป็นสิ่งที่ไร้เจตนา ดังนั้น เมื่อร่างกายทำอะไรลงไป จึงไม่จัดเป็นบุญบาปแต่อย่างใด บุคคลไม่จัดว่าได้ทำบุญเมื่อให้ทาน เป็นต้น และไม่จัดว่าได้ทำบาป เมื่อฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ประพฤติดิฉิดในกาม หรือพูดปด พระพุทธศาสนาเรียกทรศนะของปุณณกัสนะว่า “อภิริยาท ” แปลว่า “กล่าวการทำว่าไม่เป็นอันทำ” เป็นทรศนะที่ปฏิเสธพลังงาน ปฏิเสธกรรมไปด้วยพร้อมกัน ผู้มีทรศนะดังกล่าวนี้เรียกว่า “อภิริยาท” แปลว่า “ผู้กล่าวการทำว่าไม่เป็นอันทำ” ขัดแย้งกับหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะพระพุทธศาสนาสอนหลักกรรมว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นไปตามกรรม ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วและถือว่าเป็นหลักเหตุผลที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง^{๑๓}

๓.๒.๒ ทรศนะของพุทธศาสนาต่อลัทธิมักขลิ โคศาล

มักขลิโคศาลเป็นเจ้าลัทธิฝ่าย อาชีวก วันหนึ่งเห็นต้นข้าวที่คนเหยียบย่ำแล้วกลับงอกงามขึ้นมาอีก จึงเกิดความคิดว่า “สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้ว จะต้องกลับมีวิญญูญาณขึ้นมาอีกไม่ตายไม่สลาย” และถือว่า “สัตว์ทั้งหลายขึ้นอยู่กับกระบวนการที่ได้กำหนดไว้แล้ว” กระบวนการดังกล่าว เริ่มต้นจากระดับต่ำสุดไปหาจุดหมายที่สูงสุด เป็นกระบวนการที่แน่นอนไม่เปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับความร้อนมีระดับต่ำเป็นน้ำแข็ง และมีระดับสูงเป็นไฟ มักขลิโคศาลปฏิเสธกรรมและพลังความเพียรว่าเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย สัตว์ทั้งหลายไม่ต้องทำความเพียร และไม่ต้องทำความดีเพื่ออะไร เพราะการบรรลุโมกษะไม่ได้สำเร็จด้วยความเพียรหรือด้วยกรรมใดๆ สัตว์จะต้องเวียนว่ายตายเกิดจากภพสู่ภพไปโดยลำดับ เมื่อถึงภพสุดท้ายก็จะเข้าถึงความบริสุทธิ์ได้เอง ความบริสุทธิ์ประเภทนี้เรียกว่า “สังสารสุทธิ” คือความบริสุทธิ์ที่ได้จากการเวียนว่ายตายเกิด กระบวนการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ เช่นเดียวกับการคลี่เส้นด้ายออกจากกลุ่ม เมื่อจับปลายเส้นด้ายด้านนอกแล้วปากกลุ่มด้ายไป กลุ่มด้ายจะคลี่ออกจนถึงปลายด้านใน ปลายสุดด้านในของเส้นด้ายนั่นเอง เปรียบเหมือนความบริสุทธิ์ของสัตว์หรือที่เรียกว่าโมกษะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตหนึ่งๆ เป็นเรื่องของกรรม โชคดีและเคราะห์ร้าย ไม่เกี่ยวกับกรรมดีและกรรมชั่วแต่อย่างใด สัตว์ประเภทอื่นๆ จะเข้าถึงโมกษะได้จำต้องมาเกิดเป็นมนุษย์ก่อนจึงจะเข้าถึงความบริสุทธิ์ได้ พระพุทธศาสนาเรียกทรศนะของมักขลิโคศาลว่า “อเหตุกวาทะ” คือกล่าวว่า “ความเศร้าหมองและความบริสุทธิ์ของสัตว์ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย” ทรศนะของมักขลิโคศาลจัดเป็นอภิริยาทด้วย เพราะเป็นการปฏิเสธกรรมและผลของกรรมอยู่แล้วด้วย ทั้งยังเป็นอภิริยาทด้วย เพราะปฏิเสธพลังความเพียรว่าเป็นสิ่งไร้ผลด้วย^{๑๔}

๓.๒.๓ ทรศนะของพุทธศาสนาต่อลัทธิอชีตะ เกสสัมพล

ทรศนะของอชีตะ เกสสัมพล ตรงกับปรัชญาในยุคหลังคือวัตถุนิยม เป็นทรศนะที่ปฏิเสธว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลใดๆ ทั้งสิ้น ไม่มีชาติหน้า ไม่มีบุญ ไม่มีบาป ปฏิเสธกรรมดีกรรมชั่ว ปฏิเสธพิธีกรรมทางศาสนาว่าไร้ผล ปฏิเสธความสมบูรณ์ทางจิต ไม่มีใครทำดีไม่มีใครทำชั่ว เพราะสัตว์ประกอบด้วยธาตุ ๔ คือดิน น้ำ ลม ไฟ จึงไม่มีสัตว์ใดๆ คงมีแต่กลุ่มธาตุ ชาตินี้ของสัตว์สิ้นสุดลงที่การตาย ไม่มีอะไรเหลืออีกหลังจากตาย ธาตุทั้งหลายเหล่านั้นทำหน้าที่ผลิตวิญญูญาณขึ้นมา

^{๑๓} หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมัจฉาภินิหารในพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๔-๗๕.

^{๑๔} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๖๙/๕๖, อัง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๖๒/๒๓๘, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๒๐/๑๖๓.

เมื่อธาตุเหล่านั้นแยกจากกันสัตว์ก็สิ้นสุดกันแค่นั้น ไม่มีความดีความชั่ว ไม่มีโลกหน้าชาติหน้าต่อไปอีก ไม่มีสวรรค์หรือโลกทิพย์ที่ไหนอีกไม่มีพระเจ้า โลกนี้ดำรงอยู่โดยตัวเอง วิญญาณและเจตนาของสัตว์เกิดจากธาตุ เช่นเดียวกับสุราที่เกิดจากการหมักต้องเครื่องปรุง เมื่อทุกอย่างสิ้นสุดลงที่ความตายจึงไม่จำเป็นต้องทำบุญเพื่อเป็นเสบียงไปชาติหน้า ทรรศนะนี้ปฏิเสธคัมภีร์พระเวทอย่างรุนแรง เป็นทรรศนะที่ชี้แนะว่า สัตว์จะแสวงหาความสุขแก่ตนด้วยวิธีใดๆ ก็ได้ไม่ต้องทำสิ่งที่เคยเชื่อกันมาว่าจะอำนวยความสุขในชาติหน้าเพราะวิญญาณคือร่างกายที่ยังมีชีวิตอยู่นั่นเอง พระพุทธศาสนาเรียกทรรศนะนี้ว่า “นัตถิกวาท” แปลว่า “กล่าวว่าไม่มีสัตว์บุคคล”ทรรศนะของอชิตเกสกัมพล ตรงกับปรัชญาจรวากหรือวัตถุนิยม ยอมรับค่านิยมทางกามสุขเท่านั้น ไม่มีค่านิยมใดๆ อีกที่เหมาะสมของมนุษย์จึงเป็นทรรศนะที่ถูกตำหนิจากปรัชญาอื่นอย่างมาก^{๑๕}

๓.๒.๔ ทรรศนะของพุทธศาสนาต่อลัทธิปุกุระ กัจจายณะ

ปุกุระกัจจายณะเป็นนักพหุนิยมและวัตถุนิยม มีทรรศนะคล้ายกับอชิตเกสกัมพลโดยถือว่าสัตว์ประกอบด้วยธาตุทั้งหลาย ธาตุเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มีความมั่นคง ไม่เป็นบ่อเกิดของสิ่งใดๆ ได้อีก ไม่มีพฤติกรรมร่วมกับสิ่งใด ๆ ไม่มีการเคลื่อนไหว ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นจึงไม่มีใครฆ่าใคร ไม่มีใครถูกฆ่า ไม่มีใครแสดงอะไรแก่ใคร ไม่มีใครสอน ไม่มีใครเรียน แม้นดาบจะผ่านร่างกายของสัตว์ไปก็ไม่จัดเป็นการทำบาป ไม่จัดเป็นการทำลายสัตว์เป็นเพียงดาบได้ผ่านกลุ่มธาตุที่ปรากฏเป็นร่างกายเท่านั้น ร่างกายนั้นเป็นกลุ่มของปรมาณูไม่มีสิ่งอื่นใดทุกอย่างสิ้นสุดลงพร้อมกับการตายของสัตว์นั้น ๆ พระพุทธศาสนาเรียกทรรศนะนี้ว่า “อุจเฉทวาทะ” หรือ “อุจเฉททิลฐิ” แปลว่า “เห็นว่าสูญสิ้น” คือไม่มีใคร ตายแล้วจึงไม่มีอะไรเหลืออยู่อีก อยู่ในฐานะเป็น นัตถิกทิลฐิ คือ ปฏิเสธความเป็นสัตว์เป็นบุคคลเป็นอเหตุกทิลฐิ คือ ปฏิเสธเหตุของความเศร้าหมอง ความบริสุทธิ์ และเป็น อกิริยทิลฐิ คือ ปฏิเสธการกระทำด้วย เพราะเมื่อปฏิเสธบุคคลอย่างเดียวยแล้ว การกระทำจะมีได้อย่างไรเพราะฉะนั้น ทรรศนะของเจ้าลัทธิปุกุระกัจจายณะ จึงมีลักษณะกลมกลืนกับเจ้าลัทธิเหล่าอื่นที่กล่าวมาแล้ว^{๑๖}

๓.๒.๕ ทรรศนะของพุทธศาสนาต่อลัทธิสญชัย เวลัญฐบุตร

ไม่ปรากฏชัดเจนว่า สญชัยถือทรรศนะใด ว่าเป็นสิ่งสูงสุด เพราะถือว่า สิ่งอันติมะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดได้ สญชัยกล่าวถึงปัญหาบางอย่างที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ เช่น ปัญหาเรื่อง อาตมันเป็นสิ่งเดียวกับร่างกายหรือไม่ ? สัตว์ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่? ปัญหาเหล่านี้พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ โดยทรงแสดงเหตุผลว่าเป็นเรื่องไร้ประโยชน์ แต่ทรงพยากรณ์ปัญหาต่างๆ ในกระบวนการของอริยสัจ ๔ ในการตอบปัญหาต่างๆ สญชัยใช้หลักตรรกวิทยาเป็นเครื่องมืออย่างสำคัญจึงถูกวิจารณ์ว่าเป็น อมราวิกเขปิกะ คือ พูดชัดส่ายไปมาอย่างปลาไหล เป็นคนพูดจาไม่อยู่กับร่องรอยที่แน่นอน แต่ไม่จัดว่าเป็น อกิริยวาทิน อย่าง ๔ เจ้าลัทธิข้างต้น คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่า สญชัยเป็นครูของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะผู้เป็นอัครสาวกเบื้องขวาและเบื้องซ้าย

^{๑๕} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๙๔/๙๗-๙๘.

^{๑๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๐๐/๑๐๖-๑๐๘, ที.สี. (ไทย) ๙/๑๗๔/๕๘., อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๖๒/๒๓๔.

ของพระพุทธเจ้า พระอัครสาวกได้พยายามที่จะให้อาจารย์ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่ออ่อนวอนไม่เป็นการสำเร็จ จึงได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยบริวารจำนวนมาก^{๑๗}

๓.๒.๖ ธรรมชาติของพุทธศาสนาต่อลัทธินิครนถ์ นาฏบุตร

นิครนถ์ นาฏบุตร เป็นเจ้าลัทธิร่วมยุคกับพระพุทธเจ้า เป็นเจ้าลัทธิที่ถือปฏิบัติ เปลือยกาย เพราะถือว่าเครื่องนุ่งห่มเป็นเครื่องผูกพันอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องหมายของการมีพันธะอยู่กับโลก วัตถุ นิครนถ์ นาฏบุตร เป็นผู้มึบหนาบสำคัญมากในศาสนาเซน โดยทั่วไปถือว่าเป็นผู้เดียวกับมหาวิระ ศาสตราของเซนแต่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงนิครนถ์ นาฏบุตรเป็นส่วนใหญ่ ว่าเป็นผู้ปฏิบัติ ทรมาณตน ในฐานะเป็นตบะปลดปล่อยกรรมเก่าให้หมดไป และเพื่อปิดกั้นกรรมใหม่ไม่ให้เกิดขึ้น ต่อจากนั้นก็จะมีบรรลุโมกษะ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า นิครนถ์ นาฏบุตร ได้สิ้นชีวิตก่อน พระพุทธเจ้า สาวกแตกสามัคคีกัน พระพุทธสาวกเห็นเหตุการณ์เช่นนั้นก็เป็นห่วงถึงพระพุทธศาสนา ด้วยเกรงว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระสาวกจะแตกสามัคคีเช่นนั้น จึงกราบทูล พระพุทธเจ้าเพื่อทำสังคายนา พระพุทธเจ้าทรงแนะนำวิธีพิจารณาหลักธรรมและทรงแสดงวิธีการไว้ เป็นตัวอย่าง ธรรมชาติทางปรัชญาของเซน กล่าวถึงเนื้อสารนำมียุ่จริง ๙ อย่าง คือ

๑. ชีวะ ที่เป็นตัวการของสิ่งมีชีวิต มีอยู่ในทุกสิ่งแม้แต่ต้นไม้ มีความรู้เป็นคุณสมบัติ
๒. อชีวะ สิ่งที่เป็นพื้นฐานให้ชีวะทำงานได้ เช่น ร่างกายเป็นที่อาศัยของสิ่งที่ เรียกว่า ชีวะ
๓. บุญ-บาป เป็นผลเกิดจากพฤติกรรมของชีวะ ปรากฏทางกาย วาจา และทางมนัส
๔. อาสวะ คือสิ่งที่หลั่งไหลเข้าสู่ร่างกาย และจิต เป็นไปตามกรรมที่ได้ทำไว้
๕. สังขระ คือการปิดกั้นกระแสกรรม และทำลายกรรมให้หมดสิ้นไป
๖. พันธะ คือการผูกพันทางชีวะ เป็นเหตุให้ต้องตายและเกิดสืบต่อไป
๗. นิรชา การกำจัดผลกรรม เหมือนการปิดน้ำไม่ให้รั่วเข้าเรือ แล้วทำการวิดน้ำในเรือ ออกให้หมดสิ้น

๘. โมกษ คือความหลุดพ้น เป็นขั้นที่ผู้ปฏิบัติรู้ชัดตามเป็นจริง ตามหลักการของศาสนาเซน จะเห็นว่า ปรัชญาเซนถือว่า ความจริงต่าง ๆ มีอยู่หลายแง่หลายมุม ทั้งความจริงก็มีหลายอย่าง ธรรมชาติดังกล่าวนี้เรียกว่า “อนันันตวาทะ” แปลว่า “กล่าวถึงความจริงไม่ใช่หนึ่ง ” แต่ความจริงเหล่านั้นจะยืนยันเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะจะกลายเป็นปฏิเสธความจริงด้านอื่น ๆ จะเป็นการปฏิเสธความจริงเสียหลายด้าน เมื่อถือเอาเพียงด้านเดียว ดังนั้นการจะกล่าวยืนยันความจริงใด ๆ จำต้องมีคำว่า “บางที” หรือ “อาจจะ” เข้ามากำกับ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสความจริงด้านอื่นให้เป็นความจริง หลักการดังกล่าวนี้เรียก “สยาทวาท” แปลว่า “การกล่าวความจริงอย่างมีเงื่อนไข ” ด้วยเหตุนี้ปรัชญาเซนจึงไม่กล่าวความจริงที่เป็น “อันติมะ” การกล่าว การกล่าวถึงสิ่งใด ๆ จะต้องระบุ รูปแบบ เนื้อสาร และ กาลเทศะ ของสิ่งนั้น ๆ มีเงื่อนไขการกล่าวความจริง ๗ ชั้น คือ

๑. สิ่งนั้นอาจจะจริง (ตามรูปแบบ เนื้อสาร และกาลเทศะ)
๒. สิ่งนั้นอาจจะไม่จริง
๓. สิ่งนั้นอาจเป็นจริงและไม่เป็นจริง

^{๑๗} หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมิจฉาภิภูฏฐิในพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๓-๘๕.

๔. สิ่งนั้นอาจจะเป็นสิ่งอธิบายไม่ได้

๕. สิ่งนั้นอาจจะเป็นจริง และอธิบายไม่ได้

๖. สิ่งนั้นอาจจะเป็นจริง และอธิบายไม่ได้

๗. สิ่งนั้นอาจจะเป็นจริงและไม่เป็นจริง ทั้งอธิบายไม่ได้

นอกจากเงื่อนไขของความจริงทั้ง ๗ แล้ว ในศาสนาเซนยังมีข้อปฏิบัติพื้นฐานสำคัญอยู่ ๕

ประการคือ

๑. อหิงสา การไม่เบียดเบียนทางกายวาจาและใจ

๒. สัตยะ การปฏิบัติสัจจะทางกาย วาจา ใจ

๓. อสเตยยะ การไม่ลักด้วยกาย วาจา ใจ

๔. พรหมจริยะ การปฏิบัติถูกต้องเรื่องกามด้วยกาย วาจา และใจ

๕. อปริคหะ การไม่เกาะเกี่ยวสิ่งใด ๆ ด้วยกาย วาจา และใจ

จะเห็นว่า นักบวชในศาสนาเซนจะต้องปฏิบัติตามหลักการนี้อย่างเคร่งครัด หลักของการปฏิบัติดังกล่าวเป็นลักษณะการปฏิบัติเรียกว่า มหาพรต ส่วนผู้ครองเรือนปฏิบัติในขั้นต่ำลงมา จึงเรียกว่า “อนุพรต” คำว่า “พรต” คือข้อปฏิบัติหรือหมายถึงสิ่งที่เรียกว่า ข้อวัตรปฏิบัติหลักการในการปฏิบัติในศาสนาเซนที่นำมากล่าวนี้ เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น สำหรับเป็นเครื่องประกอบพระศนะของนิครนถนาถบุตร ผู้ประสงคศึกษาพิสดารค้นหาได้จากศาสนาและปรัชญาของเซน ซึ่งมีอยู่ในฐานะเป็นปรัชญาและศาสนาระบบหนึ่งของอินเดีย รวมความว่า ลัทธิปรัชญาของครูทั้ง ๖ เป็นลัทธิปรัชญาร่วมพุทธกาล ทำให้เห็นว่า ในสมัยพุทธกาลนั้น ไม่ได้มีเฉพาะพระพุทธศาสนาเท่านั้น ที่ปรากฏในห้วงความคิดของปวงชนแต่ยังมีลัทธิปรัชญาอื่นๆ อีกมาก มีพระศนะของครูทั้ง ๖ เป็นต้น พระพุทธเจ้าตรัสปรารภครูทั้ง ๖ ว่า เหมือนชาวประมงที่ปิดกั้นปลาไม่ให้สัตว์น้ำแหวกว่ายลงสู่ห้วงแห่งอิสรภาพ คือมรรคผลนิพพาน^{๑๘}

พระศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อลัทธิครูทั้ง ๖ ทั้งหมดนี้หากจะสรุปแล้วก็จัดกลุ่มแนวคิดที่แตกต่างกันได้ดังต่อไปนี้คือ

๑. ศาสดาปุณณะ กัสสปะ จัดเป็นกลุ่ม อกริยวาท อเหตุกวาท ถือว่า สรรพสิ่งเป็นไปโดยไม่มีเหตุปัจจัย บุญบาปไม่มีจริง ทุกอย่างเกิดขึ้นเองโดยบังเอิญ

๒. ศาสดามักขลิ โคศาล จัดเป็นกลุ่มนียตินิยม (โชคชะตา) อกริยทิกฐิ อเหตุกทิกฐิ สันสารสุทธิ ถือว่า สุข-ทุกข์ ไม่ได้เกิดจากสาเหตุอะไร สัตว์ทั้งหลายอนาถาไม่อาจช่วยเหลือตัวเองได้ ทุกอย่างถูกกำหนดไว้แล้วเปรียบเหมือนก้อนด้ายที่เหวี่ยงไปในอากาศ เมื่อถึงกำหนดก็สิ้นสุดไปเอง

๓. ศาสดาอชิตะ กัมพล จัดเป็นกลุ่มวัตถุนิยมจัด นัตทิกทิกฐิ อุจเณกทิกฐิ อันตคาหิกทิกฐิ ปฏิเสธทุกอย่างด้วยจริยศาสตร์ก็คล้ายพวกจารวาก

๔. ศาสดาปุณะ กัจจายะ เป็นพวกสัสสวาท เห็นว่ามีสิ่งที่เที่ยง ๗ อย่าง

๕. ศาสดาสัญชัย เวทลบุตร จักเป็นพวกอมรวาเชป หรือวิมตินิยม สงสัยทุกอย่างไว้ก่อน

๖. ศาสดานิครนถ นาถบุตร เป็นอเทวนิยมเหมือนกับพุทธศาสนา แต่เน้นเรื่องกรรมเก่า การทรมานตน รวมทั้งเห็นนิรวาณเป็นอัตตายั่งยืน อาจจะเป็นสัสสวาท ก็น่าจะได้

^{๑๘} พระมหาสิทธิพิพัฒน์ สิริปญโญ, “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยาต่ออัญญเดียรถีย์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๗-๔๘.

๓.๓ วรรณกรรมความแตกต่างของคำสอนในพุทธศาสนากับคำสอนลัทธิอื่นๆ

เมื่อกล่าวโดยสรุปความแตกต่างระหว่างคำสอนของลัทธิอื่นซึ่งในทางพุทธศาสนาเรียก วรรณกรรมอื่นว่าลัทธิอัญญเดียรถีย์ซึ่งรวมทั้งศาสนาฮินดูในสมัยพุทธกาลซึ่งมีความแตกต่างทางด้าน วรรณกรรมที่เป็นหลักธรรมคำสอนที่พอสรุปไว้ได้ ๓ ประเด็นคือ^{๑๙}

๑. กลุ่มความเชื่อของคำสอนที่ยึดถือในกรรมเก่า (ปุพเพกตเหตุ)
๒. กลุ่มความเชื่อของคำสอนที่มุ่งเน้นที่การสร้างสรรของพระเจ้า (อิสสรนิมมานเหตุ)
๓. กลุ่มที่เพ่งพิจารณาไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย (อเหตุปัจจัย)

ทฤษฎีความเชื่อคำสอนทั้ง ๓ นี้ล้วนเป็นข้อถกเถียงและเป็นที่ปฏิบัติสืบๆ กันมาในสมัย พุทธกาลจนกระทั่งปัจจุบัน บางครั้งแนวความคิดเช่นนี้ก็แฝงอยู่ในแทบทุกคนทุกสังคม แต่ถึงอย่างไรก็ แล้วแต่ทั้ง ๓ ทฤษฎีนี้ถือว่าขัดต่อมติแย้งต่อคำสอนในพุทธศาสนา การเชื่อกรรมเก่า จนเกินเหตุก็เห็น สรรพสิ่งน่ากลัวจะโทษแต่กรรมในอดีตไม่คำนึงถึงชีวิตปัจจุบัน การฝากความหวังกับเทพเจ้าหรือพระ เจ้าในลักษณะอวดอวดนอนขอพรก็ไม่เห็นความเพียรหรือการกระทำของตนศักยภาพของมนุษย์ หรือแม้แต่การไม่เชื่อในเหตุปัจจัยอะไรทุกอย่างเกิดขึ้นเองมีเองและดับสูญไปเองก็ดูน่ากลัวถึงศีลธรรม ที่จางหายไปไหนที่สุดดังนั้นสิ่งที่พุทธศาสนาสอนจึงคำนึงถึงหลักहितประโยชน์ อัตถประโยชน์ หลักมห สุขของสังคม หลักสันติสุข สันติภาพที่มุ่งเน้นคำสอนก็เลศต้นหาภายในของตนเอง มุ่งเข้าการปฏิบัติที่ ต้องครบทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เราจะเห็นว่าพุทธศาสนามีคำสอนในเชิงศีลธรรมและจริยธรรมที่ ปฏิบัติได้จริงไม่เน้นรูปแบบเชิงปรัชญาที่มัวเมาเอาสนุกแค่ความคิดทฤษฎีและไม่ใช้การปฏิบัติเคร่งจน กลายเป็นการทรมานตน แท้จริงความสมดุลของชีวิตก็คือหลักการปฏิบัติสายกลาง ที่เปรียบเหมือน เชือกเส้นเดียวแต่มีเส้นด้ายแปดเส้นเกลียวกันอยู่มุงปัญญามุ่งสู่ความสงบสันติอันมีสภาวะที่ เรียกว่า “นิพพาน” หรือ การดับสนิททั้งรูปนามในที่สุดนั่นเอง

ในการวิเคราะห์ถึงข้อแตกต่างระหว่างคำสอนของพุทธศาสนากับลัทธิอื่นนั้น แก่นหลัก ของคำสอนในลัทธิอัญญเดียรถีย์นั้นสามารถสรุปแนวความคิดของเดียรถีย์อื่นทั้งหมดในความเชื่อ ๖๒ ประการในพรมชาลสูตรซึ่งก็สรุปลงในทฎฐิ ๑๐ ประการ ดังปรากฏในถ้อยพระดำรัสที่พระพุทธเจ้า ตรัสแก่วัจฉโคตตปริพาชก และแก่อุตติยะปริพาชก โดยมีเนื้อสรุปโดยย่อว่า ปริพพานชกทั้งวัจฉ โคตรและอุตติยะปริพาชกนั้นเข้ามาถามถึงทฎฐิในสมัยนั้นมี ๑๐ ประการ พระพุทธองค์ทรงเห็น อย่างไร คือ^{๒๐}

- ทฎฐิที่ ๑ โลกเที่ยง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า
- ทฎฐิที่ ๒ โลกไม่เที่ยง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ
- ทฎฐิที่ ๓ โลกมีที่สุด สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ
- ทฎฐิที่ ๔ ไม่มีที่สุด
- ทฎฐิที่ ๕ ชีพอันนั้น สรรีระกัอันนั้น

^{๑๙} สุมาลี มหณรงค์ชัย, *ฮินดู-พุทธจุดยืนที่แตกต่างกัน*, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๒๐} พระมหาสิทธิพิพัฒน์ สิริปญโญ, “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยาต่ออัญญเดียรถีย์ในสมัยพุทธกาล”, *วิทยานพนธ์พุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕๘-๕๙.

ทฤษฎีที่ ๖ ซีพอย่างหนึ่ง สรีระก้อย่างหนึ่ง

ทฤษฎีที่ ๗ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป มีอยู่

ทฤษฎีที่ ๘ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป ไม่มีอยู่

ทฤษฎีที่ ๙ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป มีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี

ทฤษฎีที่ ๑๐ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป มีอยู่ ก็มีไซ้ ไม่มีอยู่ก็มีไซ้ (อมราวินิเชปะ)

หลักการดังกล่าวข้างต้นเหล่านี้ เป็นอภัยกตปัญหาในมุมมองพระพุทธศาสนาเป็นความเห็นที่รกรัก คือเป็นความเห็นอย่างกันดาร เป็นความเห็นที่เป็นเสี้ยนหนาม เป็นความเห็นที่กวดแกว่ง เป็นความเห็นเครื่องผูกสัตว์ไว้ เป็นไปกับด้วยทุกข์ เป็นไปกับด้วยความลำบาก เป็นไปกับด้วยความคัดค้าน เป็นไปกับด้วยความเร่าร้อน ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสนิท เพื่อสงบระงับเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ซึ่งเป็นทฤษฎีหรือคำสอนต่างพุทธศาสนาโดยสิ้นเชิง ส่วนคำสอนในพระธรรมวินัยนี้มีนัยตามที่พระพุทธองค์ตรัสสรุปท้ายพระสูตรนี้ว่า

“ตถาคตเห็นแล้วว่า ดังนี้ รูป ดังนี้ ความเกิดแห่งรูป ดังนี้ ความดับแห่งรูป ดังนี้ เวทนา ดังนี้ความ เกิดแห่งเวทนา ดังนี้ ความดับแห่งเวทนา ดังนี้ สัญญา ดังนี้ ความเกิดแห่งสัญญา ดังนี้ ความดับแห่งสัญญา ดังนี้ สังขาร ดังนี้ ความดับแห่งสังขารดังนี้ วิญญูณ ดังนี้ ความเกิดแห่งวิญญูณ ดังนี้ ความดับแห่งวิญญูณ เพราะฉะนั้นเราจึง กล่าวว่า ตถาคตพ้นวิเศษแล้วเพราะความสิ้นไป เพราะคลายกำหนด เพราะดับสนิทเพราะสละ เพราะปล่อยเพราะไม่ถือมั่นซึ่ง ความสำคัญทั้งปวง”^{๒๑}

จะเห็นว่า เรื่องไตรลักษณ์และหลักคำสอนตามแบบหลักปฏิจสมุปบาทคือหลักการอิงอาศัยกันเกิดและการดับ โดยมุ่งไปที่การกำจัดทุกข์ ส่วนทฤษฎีทั้ง ๑๐ ประการที่ถกเถียงกันในสมัยนั้น ล้วนแต่เป็นไปเพื่อการสิ่งที่ไม่มียุทธประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตมากนักเป็นได้แค่เพียงความรู้เชิงปรัชญา ซึ่งก็ต้องถกเถียงกันไม่รู้จบสำหรับพุทธศาสนาเรื่องสำคัญของชีวิตที่รับแรงดวนกระทำปฏิบัติกันกำจัดคือทุกข์ด้วยเหตุนี้ หากคำสอนใดไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด เพื่อพ้นทุกข์ เพื่อนิพพาน คำสอนนั้นไม่ใช่พุทธศาสนา ดังพระดำรัสที่ว่า

“ธรรมที่เป็นไปโดยส่วนเดียว เราแสดงบัญญัติแล้ว นี้ทุกข์ สมุทัย นี้ทุกข์ นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ธรรมที่เป็นไปโดยส่วนเดียว เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว เพราะธรรมเหล่านี้ประกอบด้วยอรรถ ประกอบด้วยธรรม เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะฉะนั้น ธรรมที่เป็นไปโดยส่วนเดียวเราจึงแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว”^{๒๒}

จากพุทธพจน์ข้างต้นเห็นได้ว่า ความแตกต่างระหว่างคำสอนของพุทธศาสนาต่ออัญญเดียรถีย์ก็อยู่ที่ทางสุดทั้งสองฝ่ายของอัญญเดียรถีย์คืออัตถิภาวนิยม และกามสุขัลลิกานุโยค ทางทั้งสองนั้นไม่ได้เป็นไปเพื่อการดับทุกข์ที่แท้จริงได้ ส่วนพระพุทธานุศาสน์ได้นำเสนอหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางไม่หย่อนไม่ตึงกล่าวคือ หลักอริยสัจ ๔ และมรรค ๘ บนพื้นฐาน

^{๒๑} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๔๔.

^{๒๒} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๔๘๙/๒๓๐.

พุทธาภิรัชญาของสรรพสิ่งที่เป็นอนัตตานอกจากนี้ยังมีหลักปฏิบัติที่สอดคล้องเพื่อบรรลุปเป้าหมายสูงสุดคือ “นิพพาน”

ในจุดเด่นของพุทธศาสนาแม้จะเกิดในประเทศอินเดียมีผู้สถาปนาคือเจ้าชายสิทธัตถะ หรือพระพุทธเจ้าแต่พระองค์มิได้อาศัยพระเวทในการวางรากฐานพระศนะทางปรัชญาและมิได้เชื่อในพระเจ้าว่าศักดิ์สิทธิ์ สร้างสรรค์อะไรได้เช่นกลุ่มเทวนิยมหรืออาสติกะที่มีความเชื่อกัน แต่พุทธศาสนาสามารถสถาปนาพระศนะทางปรัชญาขึ้นโดยไม่ขัดแย้งกับสำนักต่างๆ เหล่านั้นด้วย ด้วยพระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนาอย่างมีเหตุผล สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ตลอดทั้งแนวทางในการวางกฎหรือระเบียบการดำเนินชีวิตไว้อย่างง่ายๆ ลักษณะสำคัญของพระศนะทางปรัชญาของพระพุทธเจ้า จึงมีลักษณะที่เด่นกว่าลัทธิอื่นๆ ดังที่กล่าวมานี้ แม้หากมีลัทธิสาวกอื่นๆ มาได้พระศนะต่างๆ ทางปรัชญา พระพุทธเจ้าก็ทรงมีหลักในการอภิปรายพระศนะด้านปรัชญาดังต่อไปนี้ คือ

๑. ไม่อภิปรายหรือโต้เถียงในเรื่องไร้ประโยชน์ พระพุทธเจ้าทรงพยายามอธิบายพุทธธรรมอย่างมีเหตุผลและด้วยปัญญาอันชาญฉลาด แต่จะพยายามหลีกเลี่ยงเรื่องราวยาวๆ ไร้สาระ โดยจะใช้หลักคัดค้านในเรื่องดังกล่าว พระองค์มักจะยึดหลักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เพื่อชี้แนะให้เข้าใจโดยเน้นประสบการณ์และหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลจริงๆ ดังนั้นพุทธธรรมและจริยศาสตร์ของพระองค์จึงอาศัยหลักปฏิบัติด้วยตนเอง พร้อมด้วยเหตุผลลึกซึ้งและประสบการณ์อันกว้างขวางยิ่งกว่าจะอภิปรายโต้เถียงกัน ดังนั้นจุดประสงค์ในอุดมคติทางปรัชญาของพระองค์ที่ถูกต้องคือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ ร่างกายจะต่างจากอาตมันหรือไม่ อาตมันเป็นอมตะหรือไม่ โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง เป็นอยู่ตลอดไปหรือไม่ ปัญหาปรัชญาเหล่านี้พระพุทธองค์จะไม่อภิปราย อย่างไรก็ตาม การไม่อภิปรายไม่ใช่การแสดงความไม่รู้หรือความโง่ แต่เป็นการแสดงปัญญาหรือความรู้อย่างหนึ่ง ดังที่ทราบกันว่า ในบางเรื่อง ดังกล่าวมาแม้จะอภิปรายกันอย่างยืดยาว นักปรัชญาทั้งตะวันออกและตะวันตกจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านั้นให้ถึงจุดหมายตามที่ประสงค์ได้ การอภิปรายในหัวเรื่องปรัชญาจะได้ประโยชน์ในตัวเอง แต่จะต้องนำตนให้บรรลุโมกษะได้เท่านั้น พระพุทธองค์จะทรงอธิบายแนวทางปรัชญา และทรงเน้นความสำคัญของโมกษะโดยวิธีหลุดพ้นจากความทุกข์เพราะมนุษย์ตกอยู่ในความทุกข์ การที่จะไปอภิปรายเรื่องอาตมันและเรื่องโลกจึงเป็นเรื่องของคนโง่หรือไม่ก็เสียเวลาเปล่า ๆ ในวรรณคดีบาลีทางพระพุทธศาสนา ปัญหาที่พระพุทธองค์ไม่ทรงอภิปรายเรียกว่า “อภัยกถา” ซึ่งมีอยู่ ๑๐ ข้อ คือ

- ๑) โลกเที่ยงหรือไม่
- ๒) โลกไม่เที่ยงแท้หรือไม่
- ๓) โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่
- ๔) โลกไม่มีที่สิ้นสุดหรือไม่
- ๕) ชีพก็อันนั้น สรรพก็อันนั้นหรือไม่
- ๖) ชีพอย่างหนึ่ง สรรพก็อย่างหนึ่งหรือไม่
- ๗) ตถาคตหลังจากตายแล้วเกิดอีกหรือไม่
- ๘) ตถาคตหลังจากตายแล้วไม่เกิดอีกหรือไม่
- ๙) สัตว์ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิดอีก
- ๑๐) สัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็หาไม่ได้ ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ใช่หรือไม่

ในทางปฏิบัติที่ จะตอบปัญหาเหล่านี้จึงไร้ประโยชน์ ในทางปรัชญาการไม่อธิบายให้แจ่มแจ้งย่อมไม่ได้ประโยชน์ ดังนั้นพระพุทธองค์จึงไม่ทรงอภิปรายเพราะผู้ฟังเข้าใจไม่ได้

๒. เน้นในเรื่องมองโลกไม่โลภมิทุกข์เป็นที่ตั้ง ลักษณะสำคัญของปรัชญาของพระพุทธเจ้าข้อหนึ่ง คือ การมองโลกไม่โลภ โดยพระองค์ถือว่าโลกมนุษย์เต็มไปด้วยความทุกข์หน้าที่ของมนุษย์ต้องพยายามบรรลุโมกษธรรมที่เรียกว่า “นิพพาน” เพราะสามารถหลุดพ้นโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์ได้ ผู้ตกอยู่ในโลกีย์สุขจึงเหมือนคนโง่ คนมีคอนบอด แต่พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้หลีกเลี่ยงความทุกข์เสียและให้ดำเนินตามทางบรรลุนิพพาน ถึงแม้พุทธปรัชญาจะเริ่มต้นด้วยการมองโลกในแง่ร้ายก็ตาม แต่บั้นปลายจะเน้นเพื่อให้มองโลกในแง่ดีและมีสุขอย่างแท้จริง ประสบการณ์ทุก ๆ วันของมนุษย์จะต้องเผชิญโดยหลีกเลี่ยงไม่พ้น เพราะมีกิเลสคือความอยากมีนั้นอยากเป็นนั้นเป็นนี้อยู่เรื่อยไป เพราะกิเลสนี้แหละผลักดันให้เราเกิดอยู่ในโลกไร้ไป พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “สากลโลกถูกไฟแห่งราคะ ความเกลียด ความทุกข์ ความแก่และความตายเผาผลาญอยู่” พระองค์ทรงเปรียบเทียบมนุษย์ในโลกนี้ผู้ที่ถูกไฟแห่งความทุกข์เผาผลาญอยู่เหมือนมนุษย์ผู้ถูกยิงด้วยลูกศรอาบด้วยยาพิษ คำสอนของพระองค์คืออริยสัจ ๔ นั่นเอง

๓. เน้นในหลักความจริงของชีวิตหรือสังนิยม พระพุทธองค์ทรงวิเคราะห์ศรัทธาอย่างม गया หรือไร้เหตุผลในคัมภีร์ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประเพณี เช่น พระเวท เป็นต้น เนื่องจากคำสอนของพระองค์เน้นในเรื่องกรรม คือ การกระทำของแต่ละบุคคลโดยไม่ยอมรับความมีอยู่ของพระเป็นเจ้า คำสอนของพระพุทธองค์เน้นในประสบการณ์ชีวิตอย่างจริงจังและปฏิเสธสิ่งนอกเหนือความพยายามและความเข้าใจของมนุษย์จะพึงมีได้

๔. เน้นในการปฏิบัติเพื่อบรรลุสัจธรรมสูงสุด คำสอนของพระพุทธองค์ส่วนใหญ่เน้นในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง พระพุทธองค์จึงได้เน้นในเรื่องอริยสัจ ๔ ประการ โดยตรัสว่า เนื่องด้วยการเน้นในเรื่องอริยสัจ ๔ นี้เอง บุคคลจึงสามารถบรรลุคุณประโยชน์ได้ การได้รับประโยชน์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักคำสอนพื้นฐานทางศาสนา โดยที่พระองค์ตรัสไว้ว่า การไม่ยึดมั่น ถือมั่น การทำลายกิเลสตัณหา การดับความทุกข์นานาประการเสียได้ ผู้นั้นย่อมบรรลุความสงบทางใจ ความรู้แจ้ง ความมีปัญญาสมบูรณ์และนิพพานได้ ถ้าพระองค์ไม่รู้จักเห็นจริงหรือยังตกอยู่ในอวิชชา คือ ความม गयाแล้ว พระองค์จะไม่ตรัสเรียกพระองค์เองว่า “พุทธะ” ได้เลย

จากการศึกษาลัทธิครุทั้ง ๖ ผ่านวรรณคดีของพระพุทธศาสนาทำให้เห็นว่า วรรณคดีของลัทธิครุทั้ง ๖ แฝงอยู่ในแทบทุกสังคมทุกสมัยมาอย่างยาวนาน เพราะวรรณคดีดังกล่าวเป็นเรื่องของมนุษย์ หากพิจารณาผ่านหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นว่า วรรณคดีของลัทธิครุทั้ง ๖ ถือว่าขัดกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา การเชื่อกรรมเก่าจนเกินเหตุก็เห็นสรรพสิ่งน่ากลัวจะโทษแต่กรรมในอดีตไม่คำนึงถึงชีวิตในปัจจุบัน เป็นการฝากชะตาชีวิตของตนให้กับเทพเจ้าเพียงประการเดียว มองข้ามความเพียรพยายามหรือศักยภาพของตน แม้แต่การไม่เชื่อในความเป็นเหตุและปัจจัยอะไรทุกอย่างเกิดขึ้นเองมีเอง และดับสูญไปเอง ส่งผลทำร้ายมาตรฐานกลางทางสังคมคือหลักศีลธรรม พระพุทธศาสนามีวรรณคดีตรงข้ามกับลัทธิครุทั้ง ๖ คำนึงถึงहितประโยชน์ อัตถประโยชน์ และหลักมหัสยของสังคม มุ่งสันติสุขและสันติภาพโดยการทำลายกิเลสภายในจิตใจตามหลักของมัชฌิมาปฏิปทาสู่ความสงบสันติซึ่งมีสภาวะอย่างที่เราเรียกว่า นิพพานซึ่งเป็นการดับสนิททั้งรูปและนามในที่สุด